УДК 94(5-15+73):327.56(549:569.4)

DOI <https://doi.org/10.26661/zhv-2020-3-55-20>

«ЙОРДАНСЬКИЙ ВАРІАНТ» УРЕГУЛЮВАННЯ ПАЛЕСТИНСЬКОГО ПИТАННЯ: ВІД ПЛАНУ «АБДАЛЛИ-ХУСЕЙНА» ДО «УГОДИ СТОЛІТТЯ» Д. ТРАМПА

Айяд Ясер Маджед Мохаммад

Запорізький національний університет

Yaser.ayad90@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9430-3536>

О. Р. Давлєтов

Запорізький національний університет

dar5zp5ua@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7904-9776>

М. В. Єльников

Запорізький національний університет

elnikov.mv@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8102-1345>

Ключові слова: палестинська проблема, Хашиміти, Йорданія, Палестина, Ізраїль, план «Абдалли-Хусейна», «Угода століття», мирний план, федерація.

Статтю присвячено розгляду ролі «йорданського варіанту» у вирішенні палестинського питання, що втілювався на Близькому Сході династією Хашимітів. Саме вони, очоливши панарабський рух за створення єдиної арабської держави, основну увагу в умовах формування мандатної системи в регіоні зосередили на федеративному союзі Йорданії з арабською частиною Палестини. Результатом втілення цих прагнень став план «Абдалли-Хусейна».

Відмовившись у 1988 р. від претензій на статус єдиної арабської держави, Йорданія «дистанціювала» від конкретних форм майбутнього палестинського державного утворення і часових рамок виникнення. Запропонований президентом США Д. Трампом 2018 р. мирний план по створенню федерації Йорданія-Палестина, відомий як «Угода століття», є свого роду відродженням плану «Абдалли-Хусейна». Це свідчить про те, що Йорданія у 20-х рр. ХХІ ст. лишається важливим актором та одним з провідних гравців у врегулюванні палестинського питання, від виваженої політики якої буде залежати мир на Близькому Сході.

THE «JORDANIAN OPTION» FOR THE SETTLEMENT OF THE ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT: FROM THE «ABDULLAH-HUSSEIN'S PLAN» TO THE D. TRUMP'S «DEAL OF THE CENTURY»

Ayad Yasser Majed Mohammad, O. Davletov, M. Elnikov

Zaporizhzhia National University

Key words: Palestine problem, Hashemites, Jordan, Palestine, Israel, Plan «Abdullah-Hussein», «Deal of the Century», Peace Plan, Federation.

The article is devoted to the consideration of the role of the «Jordanian option» for the solution of the Palestinian question, which was embodied in the Middle East by the Hashemite dynasty. As the direct descendants of the Prophet Muhammad, they initiated the pan-Arab movement to create a united Arab state on the lands of the historical «Great Syria» and the Hejaz. In the context of the formation of a mandate system of these territories, the opposition of the Zionist movement and neighboring Arab countries, the Hashemites focused their attention on Palestine. After World War II, the Abdullah Hussein plan was implemented, which resulted in the creation of a federation between

Jordan and Arab Palestine. After the loss of the West Bank and East Jerusalem in 1967, Jordan maintained administrative and legal ties with the part of Palestine occupied by Israel.

Only in 1988, having abandoned its claims to the status of a unified Arab state, Jordan «distanced itself» from the specific forms of the future Palestinian state formation and the time framing of its emergence. By such actions, Jordan «secured» itself from participation in the creation of a Palestinian state what is explained by the fact that the Palestinians play an important role in the country, influencing its demographic and socio-economic component. The peace plan proposed by US President Donald Trump in 2018 stipulating the formation of a Jordan-Palestine federation, known as the «Deal of the Century» can be considered as an actual revival of the «Abdullah-Hussein» plan. This indicates that Jordan and in the 20s of the XXIst century still remains an important actor in the settlement of the Palestinian question, on which balanced policy the factual peace in the Middle East will strongly depend.

Урегулювання палестинської проблеми лишається наріжним каменем нормалізації балансу сил і зниження напруги на Близькому Сході. 1 травня 2021 р. – сумні роковини перших кривавих зіткнень між палестинськими арабами і євреями у м. Яффа. Важлива роль у спробах досягнення миру належить Йорданському Хашимітському Королівству, яке з часу свого заснування мало особливий погляд на вирішення палестинського питання. Пройшовши етап спроб побудови у регіоні проекту «Великої Сирії», воно було реалізовано у 1948–1967 рр. в федеративному об'єднанні Йорданії і арабської частини Палестини – єдиній Хашимітській Йорданії (план «Абдалли-Хусейна»). Зберігаючи до 1988 р. адміністративно-правові зв'язки з арабською Палестиною, після втрати в ході арабсько-ізраїльської війни 1967 р., Йорданія в подальшому відмовилась від своїх претензій на цю територію. Актуальність дослідження зумовлена спробами реанімації урядом Д. Трампа у 2018 р. колишнього «йорданського плану», відомого сьогодні як «Угода століття».

Метою дослідження є еволюція поглядів Хашимітів і основних регіональних і поза регіональних акторів щодо врегулювання палестинської проблеми з часу її виникнення. У вітчизняній і зарубіжній історіографії маємо вже значну кількість робіт (М. Аль-Файез, С. О. Авдєєва, І. В. Бравкова, А. Р. Аганін, З. О. Соловйова, А. Г. Нікітін, А. Shlaim, A. S. Majali, J. A. Anani, M. J. Haddadin), присвячених палестинській проблемі, однак трансформація «йорданського варіанту» вирішення палестинської проблеми через призму реалізації ідеї «Великої Сирії» ще не стала об'єктом самостійного дослідження.

Ідея «Великої Сирії» виникла у другій половині XIX ст., згідно якої передбачалося відокремлен-

ня цієї частини від Османської імперії і створення єдиної арабської території. Лідером, що готовий був здійснити цю ідею, став шериф Мекки Хусейн аль-Хашимі, – прямий нащадок пророка Мухаммада¹. Однак в Палестині панарабізм зіткнувся з іншим національним рухом – політичним сіонізмом, що ставив на меті утворення Ерец-Ізраель². Реалізація цих прагнень стала можливою в період Першої світової війни, внаслідок послаблення позицій Османської імперії на Близькому Сході.

Визначальну роль у практичному втіленні планів сіоністів і арабів відіграла Великобританія. Відповідно до «Декларації Бальфура» від 2 листопада 1917 р. британський уряд брав на себе зобов'язання по сприянню формування «національного вогнища» для єврейського народу в Палестині. Декларація повністю увійшла до тексту британського мандату на Палестину 1922 р., затвердженого Лігою Націй, в якому затверджувалося визнання історичного зв'язку єврейського народу з Палестиною³. Після підписання «Декларації» сіоністи бачили своє завдання у розширенні єврейської імміграції до Палестини, щоб створити демографічну перевагу на свою користь. В подальшому це відкривало можливість створення національної держави, чого не приховували діячі сіоністського руху⁴.

¹ Труевцев К. М. Арабский мир в XX веке: развитие национальной идеи. *Полития*. 2003. № 3. С. 108.

² Альпер Й. Израильско-палестинский конфликт – история и современность. Программы урегулирования палестино-израильского конфликта : три года после переговоров в Кемп-Дэвиде и Табе: сб. стат. и докум. / отв. ред. А. Д. Эпштейн. Москва : Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. С. 8.

³ Лакер В. История сионизма. Москва : Крон Пресс, 2000. С. 84–85.

⁴ Авинери Ш. Происхождение сионизма. Основные направления в еврейской политической мысли / пер. с ивр. А. Гинзай. Москва : Мосты культуры; Иерусалим : Гешарим, 2004.

Переговори між британцями і Хашимітами завершилися підписанням у 1916 р. «угоди Мак-Магона – Хусейна», яка передбачала вступ шерифа Мекки у війну проти Османської імперії, що увійшла у арабську історіографію як «Велика арабська революція»⁵. Великобританія в обмін на ці зобов'язання повинна була сприяти створенню на Близькому Сході Арабського королівства, що включало територію від «Історичної Сирії» до Ємену, на чолі з Хусейном Бен Алі. Британії було вигідно створення дружнього королівства арабів, яке могло обмежити французький вплив в Західній Азії⁶.

Протягом 1916–1918 рр. арабська визвольна армія синів Хусейна – Фейсала і Абдалли вела бойові дії проти турків-османів на території Аравійського півострова, Трансйорданії і південної Сирії⁷. У травні 1919 р. емір Фейсал оголосив створення Сирійського Арабського Королівства на території «історичної Сирії». 8 березня 1920 р. сирійський Національний конгрес прийняв остаточний документ, в якому Сирія проголошувалася незалежною державою; заперечувались претензії сіоністів на створення в Палестині єврейського «національного вогнища»; емір Фейсал оголошувався королем Сирії. Одночасно зібрання нотаблів Іраку проголошувало другого сина шерифа Мекки Абдаллу Бен аль-Хусейна королем Месопотамії⁸.

В ході рішень конференції в Сан-Ремо 25 квітня 1920 р. про розподіл мандатів на арабські країни, згідно таємних статей угоди «Сайкс-Піко» 1916 р., було утворено дві основні зони: французьку на території сучасних Сирії і Лівану, і британську, що включала Ірак, Палестину та Трансйорданію⁹. 24–25 липня 1920 р. французькі війська за мовчазною згодою британців ліквідували у Дамаску уряд Фейсала. Однак французи встановили контроль лише над північною частиною його «володінь», південна ж частина (майбутня Трансйор-

данія), визнана британською «сферою впливу», лишилася «нічийною землею»¹⁰.

Шериф Мекки Хусейн був обурений падінням Хашимітської монархії в Сирії і, як наслідок, руйнуванням планів створення об'єднаного Арабського королівства. Ще у 1916 р. він оголосив себе королем Хіджазу, сподіваючись поширити свою владу на весь Машрик¹¹. Тому за ініціативи міністра у справах колоній У. Черчілля 12–24 березня 1921 р. відбулась Каїрська конференція, на якій було розглянуто «Хашимітське питання»: запропонувати Фейсалу титул короля Месопотамії (23 серпня 1921 р. став королем Іраку), а його брату Абдаллі – Трансйорданію, виключивши її з мандату на Палестину. 27 березня Абдалла зустрівся з У. Черчилем в Єрусалимі і уклав угоду про створення «національного уряду на чолі з еміром». 2 квітня 1921 р. було проголошено створення Емірату Трансйорданія, підконтрольного Великобританії¹². Ці події відбуваються на тлі масових кривавих зіткнень між арабськими і єврейськими общинами Палестини 1–7 травня 1921 р. у Яффі¹³.

Абдалла Бен аль-Хусейн бажав вирватися з «трансйорданської пустки» за рахунок Палестини, де у Єрусалимі були святині ісламу, вимагав надання виходу до Середземного моря, а також добивався підтвердження прихильності Великобританії «арабській єдності». Однак ці пропозиції не знайшли відклику у Лондоні¹⁴. Великобританія розглядала Трансйорданію як «буфер» між французькими володіннями, Аравійським півостровом і Палестиною¹⁵, намагаючись обмежити сферу поширення «Декларації Бальфура», а у майбутньому – створити на цих землях прихисток для палестинців в разі їх витиснення зі своєї території¹⁶. 6 жовтня 1922 р. емір Абдалла прибув до Лондона для обговорення попередніх умов майбутнього британсько-трансйорданського договору стосовно відокремлення Трансйорданії від Палестини, підписання якого відбулося лише

С. 138; Фомин А. М. Формирование мандатной системы на Ближнем Востоке после Первой мировой войны. 1920–1924 гг. *Новое и новейшее время*. 2014. № 1. С. 20.

⁵ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Современная Иордания. Москва: АСТИ-ИЗДАТ, 2003. С. 66–68.

⁶ Аль-Файез М. Иордано-израильские отношения в условиях региональной нестабильности. *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід*. 2014. Вип. 21. Ч. II, Серія «Політичні науки». С. 79; Гулынская Е. В. Иордано-британские отношения в контексте региональной политики 1946–1957 гг. : дис. ... канд. истор. наук : 07.00.15. Москва, 2017. С. 20–25.

⁷ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 67–68.

⁸ Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 26–27.

⁹ Фомин А. М. Вказ. праця. С. 19; Гулынская Е. В. Там само. С. 27.

¹⁰ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 69; Фомин А. М. Там само. С. 19–20.

¹¹ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Там само. С. 71.

¹² Хамзин К. З. Армия, власть и общество в Иордании. Армия и власть на Ближнем Востоке : от авторитаризма к демократии : сб. ст. / отв. ред. В. М. Ахмедов. Москва : Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2002. С. 22; Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 72–73; Фомин А. М. Вказ. праця. С. 28.

¹³ Shapira A. Yosef Haim Brenner: A Life. Stanford University Press, 2014. P. 260–270.

¹⁴ Фомин А. М. Вказ. праця. С. 30.

¹⁵ Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 30.

¹⁶ Аль-Файез М. Вказ. праця. С. 79.

через шість років. Під час цього візиту відбулась перша зустріч Абдалли з очільником Всесвітньої Сіоністської Організації Х. Вайцманом. Емір був готовим підтримати «Декларацію Бальфура» за умови визнання його правителем Палестини, на що отримав відмову¹⁷.

11 березня 1924 р. королю Хіджазу Хусейну було присвоєно титул халіфа, однак більшість лідерів ісламських держав не визнали його легітимність. 5 жовтня 1924 р. Хусейн зрікся престолу на користь свого старшого сина Алі, а у 1925 р. правитель Неджу Ібн Сауд окупував весь Хіджаз і вигнав короля Алі. Це привело до краху династії Хашимітів в Аравії, Хусейн і Алі померли у вигнанні у 1931 і 1935 рр.¹⁸. У вересні 1933 р. помирає й король Іраку Фейсал I, Абдалла як єдиний з живих лідерів «Великої арабської революції» запропонував план федеративного об'єднання двох країн під своєю владою, однак зустрів від іракських Хашимітів відмову¹⁹. Тому у 1936 р. він розробляє план «Великої Сирії» по об'єднанню Трансйорданії, Палестини, Сирії, Лівану і Іраку під своєю владою. Однак Франція, під мандатом якої знаходились Сирія і Ліван, розглядала Абдаллу як британського агента. В свою чергу Великобританія, не бажаючи псувати відносини з Францією, була готова підтримати еміра Трансйорданії лише за умови згоди арабських держав, з чим останні не погодились²⁰.

За цих обставин Абдалла напередодні Другої світової війни сконцентрував свою увагу на Палестині, де ширилося арабо-єврейське протистояння. У квітні 1936 р. єрусалимського муфтія Хадж Амін аль-Хусейні було обрано головою Вищого арабського комітету Палестини, що уособлював національний арабсько-палестинський рух. Муфтії негативно відносився до еміра Абдалли, який шукав порозуміння з сіоністами²¹. Після арабського повстання 1936–1937 рр. британським урядом були призначені дві комісії. У звіті комісії лорда Е. Піля 1937 р. містилася рекомендація розділити Палестину та заснувати єврейську і арабську держави, а частину території – коридор, що з'єднував Єрусалим з Яффою, британці лишали під своїм контролем. При цьому арабська частина Палестини повинна була увійти до складу Трансйорданії. План передбачав створення арабської держави на 85% території Палестини, тому

лідери єврейської общини прийняли, а арабські представники категорично його відхилили. Хадж Амін аль-Хусейні висунув ідею утворення єдиної арабської держави на території Палестини. У звіті 1938 р. комісія сера Д. Вудхеда констатувала, що у зв'язку зі спротивом арабів поділ Палестини здійснити неможливо²².

В роки Другої світової війни ініціатором ідеї союзу арабських держав і претендентом на лідируючі позиції «арабської єдності» був Єгипет. Єгипетське керівництво намагалось розвалити ідеї Хашимітської династії по арабському об'єднанню в межах Машрику і відновленню «Великої Сирії»²³, створивши в травні 1945 р. Лігу Арабських Держав (ЛАД). Окрім Єгипту, до Ліги увійшли Ірак, Сирія, Ліван, Трансйорданія, Саудівська Аравія і Ємен²⁴. Для еміра Абдалли стало зрозумілим, що більшість арабських країн бореться не з єврейською імміграцією, а з його впливом у Палестині.

Ще у січні 1942 р. Трансйорданія висуває вимоги до Великобританії надати країні повний суверенітет за зразком Франції, що оголосила трохи раніше незалежними Сирію і Ліван. Хадж Амін аль-Хусейні підтримав Гітлера, тож симпатії серед палестинських арабів були на боці еміра Абдалли. В Аммані ці події розглядали як можливість початку федеративного об'єднання арабів²⁵. Британський уряд погодився надати незалежність Трансйорданії після закінчення війни²⁶. 22 березня 1946 р. Великобританія визнала Трансйорданію незалежною державою, 25 травня того ж року було проголошене Трансйорданське Хашимітське Королівство²⁷.

У лютому 1947 р. Великобританія внаслідок неспроможності зупинити арабо-єврейське протистояння у Палестині оголосила про свій намір відмовитися від мандату. Вирішення палестинського питання передавалось на розгляд ООН²⁸. У березні 1947 р. Рада ЛАД прийняла резолюцію з закликом до арабських країн що єдності по палестинському питанню. Йорданія наголосила, що хотіла б залити за собою право «вільних і

¹⁷ Гулынская Е. В. Там само. С. 32.

¹⁸ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 73.

¹⁹ Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 39–40.

²⁰ Гулынская Е. В. Там само. С. 40–41.

²¹ Гулынская Е. В. Там само. С. 43–44.

²² Сулейманов Р. Р. Политическая самоорганизация еврейской общины Палестины в период британского мандата (1922–1948). Ученые записки Казанского университета. 2009. Т. 151, кн. 2, ч. 1. С. 195–196.

²³ Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 48; Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 77.

²⁴ Сапронова М. А. Арабо-мусульманский мир: история, география, общество. Казань : Казан. ун-т, 2013. С. 80.

²⁵ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Там само. С. 77.

²⁶ Гулынская Е. В. Там само. С. 47.

²⁷ Хамзин К. З. Вказ. праця. С. 27.

²⁸ Гулынская Е. В. Там само. С. 57.

незалежних дій» щодо Палестини, враховуючи її особливі відношення і географічну близькість²⁹. Король Абдалла I цього року веде таємні переговори як з британцями, так і з євреями. В ході британсько-йорданських переговорів було вирішено присікти появу незалежної палестинської держави на чолі з Хадж Амін ал-Хусейні і приєднати до Трансйорданії території, призначені арабам по плану розділу Палестини. Британці не вірили у життєздатність самостійної арабської держави поряд з Ізраїлем, а внаслідок розширення Йорданії виникав бар'єр подальшого розселення євреїв. В свою чергу сіоністське керівництво також вважало за краще встановлення над арабською частиною Палестини контролю з боку Трансйорданії. Після серії секретних перемовин 17 листопада 1947 р. відбулась зустріч Абдалли I і Г. Меїр, на якій було вирішено завадити муфтію аль-Хусейні прийти до влади і запобігти військовому втручання арабських держав у палестинську ситуацію. Король Абдалла відзначив: «Муфтії і Куатлі (президент Сирії – прим. авторів) хочуть створити у Палестині незалежну арабську державу на чолі з першим. Якщо це відбудеться, я буду оточений ворогами зі всіх боків»³⁰.

29 листопада 1947 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 181/II, в якій скасовувалась колоніальна залежність Палестини від Великобританії та намічалися передумови створення в межах цієї країни двох держав³¹. Після прийняття резолюції попередні домовленості між Абдаллою I і Г. Меїр були закріплені в обмін на згоду короля не порушувати кордонів, визначених для єврейської держави. Єврейське агентство дало згоду на анексію Трансйорданією територій, визначених арабській державі³².

Британський уряд у квітні 1948 р. оголосив 14 травня днем закінчення дії мандату на Палестину. ЛАД не визнала положень резолюції 181/II і 29 квітня 1948 р. вирішила розпочати вторгнення в Палестину наступного дня – 15 травня. Тож хашимітсько-сіоністські домовленості вирішити палестинське питання мирним шляхом не мали продовження, Абдалла I вимушений був скоритися

загальноарабській позиції. Після проголошення в ніч з 14 на 15 травня держави Ізраїль, країни-члени ЛАД вступили на територію Палестини з метою ліквідації єврейської держави. Головнокомандувачем військ ЛАД було призначено Абдаллу I³³. Але до початку військових дій, 10 травня 1948 р. король вдруге зустрівся з Г. Меїр і запевнив її у недопущенні вторгнення йорданських військ, які повинні зайняти арабську частину Палестини, в зону єврейської держави.

Під час припинення вогню між ворогуючими сторонами (11 червня – 9 липня 1948 р.) Посередником ООН графом Ф. Бернадоттом 27 червня було запропоновано створення конфедерації Східної Йорданії і Палестини. Згідно «Плану Бернадотта» Йорданія отримувала Західний берег р. Йордан, Східний Єрусалим і пустелю Негев. Ізраїль отримував Західну Галілею і право на обмежену еміграцію впродовж двох років, після чого кількість прибулих повинна контролюватися ООН. Міжнародний статус Єрусалима необхідно відмінити і включити місто до території арабського суверенітету. Однак, передача 4/5 частини Палестини Йорданії не влаштувала жодну зі сторін, 17 вересня 1948 р. Ф. Бернадотта було вбито групою єврейських бойовиків-радикалів «Штерн ганг»³⁴. Отже, «План Бернадотта» був спробою ревізією резолюції 181/II і припускав створення конфедерації Східної Йорданії (Трансйорданії) і Палестини.

Перемовини країн-учасниць ЛАД щодо майбутнього статусу Палестини завершилися 20 липня 1948 р. рішенням про створення «уряду всієї Палестини». За сприяння Єгипту в Газі 30 вересня 1948 р. президентом Палестинської арабської асамблеї, скликаної Вищим арабським комітетом, було обрано муфтію аль-Хусейні. Протягом жовтня Палестинський арабський уряд був визнаний всіма членами ЛАД, окрім Йорданії. Хадж Амін аль-Хусейні по відношенню до сіоністів керувався принципом «все, або нічого», тож частина арабо-палестинської політичної еліти була розчарована діями муфтія і примкнула до ідеї передачі Палестини під контроль короля Абдалли I.

Вже 1 жовтня незгодні з лідерством аль-Хусейні зібралися в Аммані на перший Національний палестинський конгрес, на якому відмовились визнавати Вищий арабський комітет та призвали короля Абдаллу I виступати від імені палестин-

²⁹ King Abdullah II of Jordan. *Our Last Best Chance : The Pursuit of Peace in a Time of Peril*. London: Viking-Press, 2011. P. 154.

³⁰ Хамзин К. З. Вказ. праця. С. 28.

³¹ Резолюция №181 (II) Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1947 г. : «Будущее правительство Палестины». Организация Объединенных Наций. URL: <https://documents-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/040/42/IMG/NR004042.pdf?OpenElement> (дата звернення: 26.04.2021).

³² Shlaim A. *Lion of Jordan : the life of king Hussein in war and peace*. London : Penguin Books, 2007. P. 26; Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 59–62.

³³ Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 58, 62–63.

³⁴ Близняков Р. А. Деятельность Фольке Бернадотта как попытка ревизии резолюции ГА ООН №181/II. *Культура народов Причерноморья*. 2005. № 68. С. 100–102.

ських арабів³⁵. 15 жовтня 1948 р. коптський єпископ Єрусалиму проголосив Абдаллу I королем Палестини. Другий Національний палестинський конгрес, що пройшов 1 грудня 1948 р. у Єрихоні, призвав до об'єднання обох берегів Йордану під короною Абдалли I. 17 грудня 1948 р. в Аммані було проголошено об'єднання Йорданії і арабської частини Палестини в єдине Йорданське Хашимітське королівство. Великобританія і США позитивно віднеслися до цього рішення, гарантуючи невторчання і сподіваючись, що воно стане початком врегулювання відносин між Йорданією і Ізраїлем³⁶. ЛАД сприйняла «об'єднання обох берегів» як анексію Трансйорданією палестинської території³⁷. Після Єрихонського з'їзду єгипетський король Фарук I опублікував антийорданську заяву, в якій звинуватив Абдаллу I в переслідуванні своїх інтересів у війні з Ізраїлем, що й привело до поразки арабів³⁸.

Перша арабсько-ізраїльська війна тривала до 23 березня 1949 р. Ізраїлю вдалося розширити свою територію на 6,7 тис. км² і встановити контроль над західною частиною Єрусалиму. Східний Єрусалим і Західний берег р. Йордан опинилися під контролем Трансйорданії, а сектор Газа – Єгипту. Війна закінчилася перемир'ям з арабськими країнами, Йорданія підписала його 3 квітня 1949 р. на о. Родос. В угоді визнавалося право встановлення влади Абдалли I у центральній Палестині³⁹. У зв'язку з цим 26 квітня 1949 р. король Абдалла I підписав наказ про зміну назви держави на Йорданію, виключивши приставку «транс». В свою чергу арабські країни зайняли по відношенню до Абдалли I жорстку позицію, намагаючись не допустити розширення її території на захід. У 1949–1950 рр. Єгипет, Сирія і Саудівська Аравія двічі підіймали питання про виключення Йорданії зі складу ЛАД на тій підставі, що анексія Західного берегу є порушенням Уставу організації. До того ж стало відомо про підготовку ізраїльсько-йорданському угоди про дружбу і ненапад. В результаті досягнутого компромісу 17 червня 1950 р. ЛАД прийняла резолюцію, згідно якої арабська частина Палестини лишається у складі Йорданії в якості «опіки», поки палестинське питання «не буде вирішено повністю в інтересах її

мешканців»⁴⁰.

До складу першого уряду Хашимітського королівства увійшло три міністра-палестинця, а під час виборів до парламенту у квітні 1950 р. кожний з берегів був представлений 20 депутатами. Всім палестинцям, які забажали отримати громадянство Йорданії, королем була надана така можливість. В той же час збільшення населення втричі створило проблеми для слабкої йорданської економіки. Погіршилися відносини з Ізраїлем, перепоною до мирної угоди 24 лютого 1950 р. стала непоступливість Йорданії щодо релігійних об'єктів Старого Міста Єрусалима, де знаходились мусульманські святині – мечеті Куббат ас-Сахра і аль-Акса⁴¹. Ізраїль намагався отримати Стіну Плачу й Юдейський квартал, однак Абдалла I не міг на це піти з ідеологічних міркувань. У чорновому варіанті доповнень до Родоської угоди містилися питання корекції кордонів, зокрема вихід Йорданії до Середземного моря. Партнерство Абдалли I з сіоністами ґрунтувалося на взаємній вигоді, яка полягала у розширенні території його володінь. Однак ЛАД не дозволила Йорданії підписати сепаратну мирну угоду⁴².

20 липня 1951 р. король Абдалла I був застрелений в єрусалимській мечеті аль-Акса фанатиком. Після його смерті нетривалий час на йорданському троні знаходився король Талал Бен Абдаллах, з 6 вересня 1951 р. по 11 серпня 1952 р. У зв'язку з загостренням душевної хвороби наступником проголосили його старшого сина Хусейна Бен Талала, який 2 травня 1953 р. прийняв присягу⁴³.

У 1956–1967 рр. відбулися значні зміни у палестинській проблемі, що було пов'язано з формуванням самосвідомості палестинського народу. Включення палестинців Західного берега до складу Королівства зробили їх активними учасниками політичної і громадянської сфер життя йорданського суспільства. Вже у 1956 р. країну захлинула хвиля антиізраїльської істерії, зросли антизахідні настрої, що практично поставило Йорданію на межу революції⁴⁴. У 1958–1962 рр. керівництво Королівства реалізовувало «жорсткий курс», спрямований на викоренення лівих настроїв у суспільстві і укріпленні внутрішньої

³⁵ Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 64–65.

³⁶ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 80–81; Гулынская Е. В. Там само. С. 65.

³⁷ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Там само. С. 82.

³⁸ Гулынская Е. В. Там само. С. 70.

³⁹ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 80; Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 66, 69.

⁴⁰ Котлов Л. Н. Иордания в новейшее время. Москва : Из-во восточной литературы, 1962. С. 94–95; Раафат А. Региональные интеграционные процессы в арабском мире. Восточный сборник. Москва, 2001. Вып. 2. С. 26.

⁴¹ Раафат А. Там само. С. 26.

⁴² Гулынская Е. В. Вказ. праця. С. 73.

⁴³ Гулынская Е. В. Там само. С. 86.

⁴⁴ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 86–87.

стабільності⁴⁵.

У жовтні 1964 р. Каїрська нарада арабських держав прийняла рішення про створення Організації визволення Палестини (ОВП), покликаної виражати інтереси палестинського народу. 1967 р. арабські країни спровокували війну з Ізраїлем. «Шестиденна війна», розпочата 5 червня, докорінно змінила геополітичну карту Близького Сходу, особливо характер арабо-ізраїльського конфлікту⁴⁶. Серед окупованих Ізраїлем територій опинились Західний берег (включаючи Східний Єрусалим) і сектор Гази з палестинським населенням більше мільйона осіб. Ізраїль наголосив, що розглядає захоплені у Єгипту, Сирії і Йорданії території як «заставу», яка може бути повернена в момент, коли араби будуть готові підписати з ним мир. Виключенням був анексований Східний Єрусалим, що включав Старе місто, Стіну плачу і Храмову гору. Ізраїль заявив, що не поверне Західний берег без узгодження зміни кордонів. Виключенням була Храмова гора, де знаходились мусульманські святині, дозволивши Вакфу зберегти там свою адміністративну структуру⁴⁷.

Поразка арабських армій у «Шестиденній війні» остаточно переконала палестинців у необхідності боротьби за звільнення своїми силами, ОВП набула характеру національного фронту. У 1970 р. загострились відносини між йорданською владою і палестинцями, які вели себе як «держава в державі», піком якого став конфлікт з палестинським рухом опору, що отримав назву «Чорний вересень». Палестинсько-йорданський антагонізм досягнув критичної стадії, у 1971 р. регулярні йорданські війська увійшли у Амман і Джераш, де восени 1970 р. була проголошена Палестинська республіка.

Тому 15 березня 1972 р. Хусейн виступив з пропозицією Створення Об'єднаного Арабського Королівства (ОАК), в який на федеративній основі увійдуть Палестинські і Йорданські райони. Амман стане столицею королівства і одночасно столицею Йорданського району. Єрусалим стане столицею Палестинського району. Цей план повинен бути реалізований після виходу Ізраїлю з Західного берега, який відбудеться або в результаті нової війни, або в результаті мирних переговорів. Більшість арабських держав розцінили пропозицію Хусейна як спробу усунення ОВП від рішення палестинського питання і повернення Йорданії в тій чи іншій формі Західного берега. Єгипет розі-

рвав дипломатичні відносини з Йорданією. Провал ініціативи короля Хусейна констатував новий арабський підхід до палестинської проблеми, пов'язаний перш за все з роллю ОВП⁴⁸. На зустрічі арабських лідерів ЛАД у жовтні 1974 р. в Рабаті Хусейн вимушений був визнати ОВП «єдиним законним представником палестинського народу». Йорданія при цьому зробила ряд застережень: юрисдикція Аммана поширюється на Західний берег до визволення території; після їх звільнення мешканці Західного і Східного берегів повинні вільно визначити характер взаємодії⁴⁹.

Під тиском Єгипту і Сирії лідер ОВП Я. Арафат відновив координацію дій з королем Хусейном. Ізраїль і США не хотіли розмовляти з ОВП, тож Амман знов почав схилити палестинців погодитися на план створення ОАК. У 1976 р. Я. Арафат погодився, що майбутні відносини обох берегів Йордану будуть мати форму федерації. Йорданській дипломатії вдалося закріпити в ЛАД тезу про центральну роль Йорданії на Західному березі, що було зафіксовано у рішеннях 8 Саміту арабських лідерів у жовтні 1976 р. в Каїрі. Фактично до кінця 1970-х рр. вдалося оформити загально-арабську позицію про ідею якоїсь форми конфедерації Йорданії з палестинським утворенням⁵⁰.

Питання про долю Західного берега було піднято прем'єр-міністром Ізраїля М. Бегіном у грудні 1977 р. Був представлений план адміністративної автономії для палестинців, що знаходились під контролем ізраїльської держави. Ці пропозиції були розглянуті на тристоронній зустрічі Дж. Картера, М. Бегіна і А. Садата у Кемп-Девіді, що відбулася 5–17 вересня 1978 р. Король Хусейн 11 жовтня виступив з критикою цих угод⁵¹. 30 червня 1980 р. ізраїльський кнесет прийняв «Закон про Єрусалим», згідно якому місто проголошувалося «єдиною і неподільною» столицею Ізраїлю. У відповідь 11 серпня Йорданія заявила, що розглядає ізраїльську анексію Єрусалиму як акт агресії проти Йорданського Хашимітського Королівства, проти арабських країн і палестинського народу⁵².

У вересні 1982 р. було оприлюднено «план Рейгана», який передбачав вихід Ізраїлю зі всіх територій, окупованих 1967 р., проведення переговорів щодо статусу Єрусалиму і самоуправління

⁴⁵ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Там само. С. 89.

⁴⁶ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Там само. С. 91–92.

⁴⁷ Альпер Й. Вказ. праця. С. 9.

⁴⁸ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 108.

⁴⁹ Бравкова И. В. Роль Иордании в урегулировании арабо-израильского конфликта (1970-1982 годы). Культура народов Причерноморья. 2005. № 57, Т. 2. С. 64.

⁵⁰ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 110–111.

⁵¹ Бравкова И. В. Вказ. праця. С. 64.

⁵² Бравкова И. В. Там само. С. 65.

палестинців Західного берегу і сектору Газа «в союзі з Йорданією». Фактично план президента США Р. Рейгана відроджував план короля Хусейна по створенню Об'єднаного Арабського Королівства, тож Йорданія вітала цей план як «вкрай позитивний». Однак, на 12-му загальноарабському саміті був вироблений «Фесський план», який передбачав не тільки виведення ізраїльських військ зі всіх арабських територій, окупованих у 1967 р. Ізраїлем, але й створення незалежної палестинської держави зі столицею в Єрусалимі (Східному Єрусалимі). Цей перехідний процес повинен відбуватися декілька місяців під контролем ООН. Король Хусейн відзначив роль Йорданії в цьому процесі як «підтримку участі палестинців в урегулюванні і партнерстві»⁵³. В подальшому король Хусейн хотів поставити арабів перед фактом, що визнане Амманом право палестинців на самовизначення означало не створення окремої держави, а пошук нової форми йордансько-палестинського союзу. Одним з таких кроків було відновлення роботи парламенту, який формально продовжував представляти як Йорданію, так і палестинське населення Західного берегу. Король схилив Я. Арафата заключити 11 лютого 1985 р. в Аммані йордансько-палестинську угоду – «домовленість Хусейн-Арафат», в якій сторони відроджують мирний процес на основі принципу «територія в обмін на мир». Палестинці повинні здійснити своє право на самовизначення в рамках арабської конфедерації, яку передбачалося створити між Йорданією і Державою Палестина. Однак ці домовленості не зустріли підтримки ні у Ізраїлю, ні у США, ні у частини ОВП. З осудом цієї угоди виступ Радянський Союз. 3-й Надзвичайний саміт у Касабланці, що відбувся 7-9 вересня 1985 р., наголосив на тому, що основною арабською позицією є «Фесський план»⁵⁴. У лютому 1986 р. угоду анулював Хусейн, а у квітні 1987 р. – виконком ОВП⁵⁵.

Влітку 1986 р. між прем'єр-міністром Ізраїлю Ш. Пересом і королем Хусейном була узгоджена негласна домовленість про спільне управління на палестинських територіях як один з варіантів урегулювання. Йорданія брала на себе зобов'язання соціально-економічного розвитку цих районів, розробивши п'ятирічний план для Західного берегу і Гази вартістю 6 млрд. дол. Та якщо населення цих територій позитивно відреагувало

на дії Йорданії, то ОВП побачила в цьому плані підрив своїх позицій. Арабські нафтові держави, що фінансували розвиток палестинських територій, нагадали королю Хусейну, що освоєння коштів відбувається через йордансько-палестинський механізм⁵⁶.

На початку грудня 1987 р. розпочалася інтифада, – масове повстання палестинців на окупованих територіях⁵⁷. Результатом стала трансформація сприйняття палестинської проблеми, ОВП стала координуючим центром повстання. Це мінімізувало можливості Йорданії виступати від імені палестинського народу. За таких умов король Хусейн прийняв рішення розірвати формальні зв'язки з Західним берегом і повністю надати можливість вирішення палестинської проблеми самим палестинцям. 28 липня 1988 р. Йорданія анулює п'ятирічний план економічного розвитку окупованих територій. 31 липня Хусейн виступив з заявою про розрив юридичних і адміністративних зв'язків з Західним берегом. Рішення було прийнято на підставі визнання Йорданією рішень Фесського саміту ЛАД про право палестинців на самовизначення. Йорданія зберегла лише опіку на ісламськими святинами Східного Єрусалиму⁵⁸.

Таким чином, Амман офіційно відмовився від претензій на Західний берег як частини території Йорданії. З цього моменту автоматичне надання громадянства не поширювалося на мешканців земель, розташованих на захід від р. Йордан. Звільнивши себе від баласту постійних конфліктів з ОВП у питаннях представництва палестинців, король Хусейн повернув собі ініціативу у близькосхідних справах, приступивши до політичних та економічних реформ в країні. У 1990-1991 рр. йому прийшлося вирішувати проблеми біженців-палестинців, що прибували до Йорданії внаслідок війни у Перській затоці⁵⁹.

25 липня 1994 р. між королем Хусейном і прем'єр-міністром Ізраїлю І. Рабіном була підписана Вашингтонська декларація про припинення війни⁶⁰. 26 жовтня 1994 р. був підписаний йордансько-ізраїльський мирний договір. У Статті 9 («Місця історичного і релігійного значення») Із-

⁵³ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 112.

⁵⁴ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Там само. С. 113.

⁵⁵ Малышев Д. А. Палестинская проблема в международном переговорном процессе (вторая половина 80-х гг. XX века). Культура народов Причерноморья. 2004. № 52, Т. 2. С. 123.

⁵⁶ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 114–115.

⁵⁷ Аль-Файез М. Вказ. праця. С. 81.

⁵⁸ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Там само. С. 115–117; Аль-Файез М. Там само. С. 81.

⁵⁹ Arneberg M. S. Living Conditions Among Palestinian Refugees and Displaced in Jordan. Norway: Fafo Institute for Applied Social Science, 1997. P. 11–12.

⁶⁰ История Востока. Том VI: Восток в новейший период (1945–2002 гг.) / отв. ред. В. Я. Белокреницкий, В. В. Наумкин. Москва : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2008. С. 193.

раїль зобов'язався поважати «існуючу особливу роль Йорданського Хашимітського Королівства в ісламських святинях у Єрусалимі» й прийняти в першу чергу до уваги цю «йорданську історичну роль» в ході переговорів про остаточний статус⁶¹. Підписанням угоди 1994 р. Королівство остаточно відмовилось від плану «Абдалли-Хусейна» – «йорданського варіанту» входження Палестини до складу Йорданії на правах федерації або конфедерації⁶².

У 1999 р. відбулася передача влади від третього короля Йорданії – Хусейна Бен Талала до його сина Абдалли II, який зійшов на престол 7 лютого після смерті батька⁶³. Виконуючи заповіт батька Абдалла II заприсяг бути прихильним справі миру з Ізраїлем, закладену зусиллями короля Хусейна і прем'єр-міністра І. Рабіна⁶⁴. Основні принципи зовнішньої політики базувались на ідеї лідерства Йорданського Хашимітського Королівства в регіоні і в арабо-мусульманському середовищі⁶⁵.

Позиція Королівства по проблемі вирішення палестинського питання формується в контексті «арабської ініціативи» 2002 р., запропонованої королем Саудівської Аравії Абдаллою ібн Абдул-Азізом. Вона увійшла в історію як «Арабська мирна ініціатива» – колективне визнання арабами Ізраїлю в обмін на повне звільнення нею всіх окупованих 1967 р. територій. Саудівські пропозиції перегуквалися з озвученою в кінці 2001 р. самим королем Абдаллою II ідеєю так званої двокомпонентної угоди арабів з Ізраїлем⁶⁶.

⁶¹ Majali A. S., Anani J. A., Haddadin M. J. The Inside Story of the 1994 Jordanian-Israeli Treaty. Norman, OK : University of Oklahoma Press, 2006. Р. 112; Носенко Т. В. Ієрусалим в палестинсько-ізраїльському конфлікті: некоторые подходы к проблеме урегулирования. Государство Израиль: политика, экономика, общество. Москва : Институт востоковедения РАН, 2007. С. 72; Программы урегулирования палестинско-израильского конфликта: три года после переговоров в Кемп-Дэвиде и Табе: сб. ст. и докум. / под ред. А. Д. Эпштейна. Москва : Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. С. 111–115.

⁶² King Abdullah II of Jordan. Вказ. праця. Р. 14; Majali A. S., Anani J. A., Haddadin M. J. Вказ. праця. Р. 112; Аль-Файез М. Вказ. праця. С. 79.

⁶³ Аганин А. Р., Соловьева З. А. Вказ. праця. С. 138.

⁶⁴ Акжигитов А. Д. Йордано-ізраїльський договір о мирі: результати реалізації. Востоковедный сборник. Москва, 2001. Вып. 2. С. 22.

⁶⁵ Никитин А. Г. Концептуализация внешней политики и политики безопасности Иордании в 1999–2008 годах. Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. 2008. № 12(86). С. 98.

⁶⁶ Корнилов А. А., Никитин А. Г. Система региональной безопасности Иорданского Хашимитского Королевства в контексте военно-политической нестабильности на Ближнем Востоке. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2007. № 5. С. 194.

В період інтифади 2000–2004 рр. у Палестинській Національній Автономії (ПНА) йшла боротьба між двома силами – ХАМАС і ФАТХ (Рух за національне звільнення Палестини). Шанс на зміцнення своїх позицій і просування до влади в ПНА ХАМАС отримало після смерті 11 листопада 2004 р. голови ОВП і ФАТХ, президента ПНА Я. Арафата⁶⁷. У січні 2005 р. новим главою автономії був обраний соратник Арафата М. Аббас. У 2006 р. на виборах в Палестинській автономії перемогу отримав ХАМАС (Ісламський рух спротиву). Боротьба між ХАМАС і ФАТХ призвели до зіткнення між обома організаціями, що поставило автономію на грань громадянської війни. Збройне захоплення влади ХАМАС у секторі Газа у червні 2007 р. призвело до розпаду автономії і створення на території Палестини двох урядів – кабінету Ханії в секторі Газа і визнаної міжнародним співтовариством адміністрації М. Аббаса на Західному березі. Квазідержаву ХАМАС перетворилась на постійну загрозу Ізраїлю, який протягом 2008–2014 рр. здійснив проти ХАМАС декілька операцій – «Литий свинець», «Хмарний стовп», «Непохитна скеля»⁶⁸. Розпад автономії підштовхнув всі зацікавлені сторони до поновлення переговорів. Дискусії щодо повернення до «йорданського варіанту» активізувалися у 2010–2013 рр. Прихильниками «йорданського варіанту» були члени ізраїльської партії «Лікуд», про це обережно говорив і сам прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху. Цю ідею підтримували і ізраїльські ліві партії, прихильником конфедерації був Ш. Перес⁶⁹. Головною і по суті єдиною перешкодою на шляху реалізації «йорданського варіанту» була позиція палестинців, які не визнають ніяких інших сценаріїв, окрім створення незалежної палестинської держави.

Новий етап у близькосхідному врегулюванні і ставленню до нього Йорданії настає з ініціатив президента США Д. Трампа. Зокрема, 7 грудня 2017 р. він визнав Єрусалим столицею Ізраїлю, що негативно було сприйнято як Йорданією,

⁶⁷ Jordan's Position at the 16th Arab Summit. Tunis, May 22-23, 2004. Greater Middle East Initiative. Foreign Ministry – The Hashimite Kingdom of Jordan. URL: <http://www.mfa.gov.jo> (дата звернення: 24.04.2021).

⁶⁸ Авдеева С. О. Палестинсько-ізраїльське врегулювання в контексті нової близькосхідної політики США. Стратегічні пріоритети. 2010. № 3(16). С. 138–141; Демченко А. В. Палестина в умовах Арабської весни. Системний моніторинг глобальних і регіональних ризиків: Арабський мир після Арабської весни / под ред. А. В. Коротаєва, Л. М. Ісаєва, А. Р. Шишкиної. Москва: ИБВ, 2013. С. 282.

⁶⁹ Иордания: На перекрестке ближневосточных дилемм. Аналитика. Понедельник, 13 май 2019. URL: <https://anfrussian.com/> (дата звернення: 24.04.2021).

так і всім арабським світом. Було заявлено, що Д. Трамп «вбив миротворчий близькосхідний процес»⁷⁰. У 2018 р. Д. Трамп запропонував повернутися до плану «Абдалли-Хусейна» – федерації або конфедерації (Йорданія і Палестина), що в нових умовах отримало назву «Угода століття». Свої пропозиції він озвучив під час зустрічі з королем Абдаллою II у Білому домі 25 червня 2018 р. На той момент керівництво Йорданії опинилося у критичній ситуації: з одного боку країні потрібні жорсткі економічні реформи, щоб на вимогу МВФ до 2021 р. скоротити державний борг з 96% від ВВП до 77%, з іншого – реформи не сприймає населення. Всі деталі цієї зустрічі не відомі, але старша радниця президента Дж. Кушнер в інтерв'ю палестинській газеті «Аль-Кудс» відзначила, що президент США пообіцяв економічні блага тим народам регіону, які підтримають цей план. Мова йде не лише про йорданців, але й про єгиптян, палестинців і ізраїльтян⁷¹. Перманентною проблемою короля лишаються палестинські біженці: на 2018 р. з 9,8 млн. мешканців Йорданії – близько 2 млн. палестинці. Йорданці також вимагають більш жорсткого покарання «держави-агресора» (Ізраїлю) і більш жорсткої відповіді на перенос американського посольства до Єрусалима⁷². 2 серпня 2018 р. Абдалла II відзначив, що порадив американському президенту затвердити свою «Угоду століття» з Європейським Союзом і арабськими країнами й не поспішати зі своїм мирним планом. Д. Трамп, за словами короля, на це заявив: «Якщо моєму уряду не вдасться це зробити, то вже ніхто цього не зробить»⁷³. Король Абдалла II обмежений фінансовими можливостями впливати на ситуацію, не дивлячись на те, що ще у лютому 2019 р. Йорданія і США підписали меморандум, за яким Вашингтон протягом наступних п'яти років надасть їй допомоги на 6 млрд. дол. (2019–2024). В свою чергу Д. Трамп пригрозив відмовити у допомозі тим країнам, які

не підтримають його план⁷⁴.

На думку лідера Палестини М. Аббаса, входження автономії до конфедерації призведе до визнання незалежності Палестині і створить проблеми Ізраїлю⁷⁵. В інтерв'ю кореспонденту газети «El Pais» він пояснив, що підтримує варіант урегулювання близькосхідної проблеми через конфедерацію Палестини та Йорданії, однак за умов, якщо до конфедерації буде включений Ізраїль. М. Аббас відзначив, що чотири рази зустрічався з Д. Трампом, який пропонував йому створення палестинської демілітаризованої держави, яку б захищали сили НАТО. У підсумку він погодився на створення «тристоронньої конфедерації з Йорданією і Ізраїлем» в якості альтернативи⁷⁶.

Отже, «йорданський варіант» вирішення палестинської проблеми, що впроваджувався у плані «Абдалли-Хусейна», пройшов випробування часом. Мирний план Д. Трампа 2018 р. по створенню федерації Йорданія-Палестина, відомий як «Угода століття», є фактичним відродженням плану «Абдалли-Хусейна». Як бачимо, Йорданія і у 20-х рр. ХХІ ст. лишається важливим актором у врегулюванні палестинського питання, від виваженої політики якої буде залежати мир на Близькому Сході.

⁷⁰ Признание Трампом Иерусалима столицей Израиля назвали «декларацией смерти арабского мира». URL: <https://www.mk.ru/politics/2017/12/07/priznanie-trampom-ierusalima-stolicey-izrailya-nazvali-deklaraciy-smerti-arabskogo-mira.html> (дата звернення: 21.04.2021).

⁷¹ Беленькая М. Король Иордании пытается сыграть в два хода: Абдалле II нужно смягчить позицию США по Палестине и не остаться без помощи. Газета «Коммерсантъ» №109 от 26.06.2018, стр. 6. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3668740> (дата звернення: 23.04.2021).

⁷² Беленькая М. Вказ. праця.

⁷³ Гирман В. Заберите Палестину. Зачем Трамп провоцирует войну в Иордании. Обозреватель. Понедельник, 3 Сентября 2018. URL: <http://www.dsnews.ua/world/> (дата звернення: 28.04.2021).

⁷⁴ Беленькая М. Там само.

⁷⁵ Гирман В. Вказ. праця.

⁷⁶ Санс Х. К. Глава Палестинской автономии раскрыл информацию о том, что Трамп предлагал ему создать конфедерацию с Иорданией. Палестина. Иордания. США. URL: <http://www.inopressa.ru> (дата звернення: 15.04.2021).

References

- Truevcev K. M. Arabskij mir v XX veke: razvitie nacional'noj idei. Politiya. 2003. № 3. S. 104–118.
- Al'per J. Izrail'sko-palestinskij konflikt – istoriya i sovremennost'. Programmy uregulirovaniya palestino-izrail'skogo konflikta : tri goda posle peregovorov v Kemp-Devide i Tabe: sb. stat. i dokum. / otv. red. A. D. Epshtejn. Moskva : Institut izucheniya Izrailya i Blizhnego Vostoka, 2004. S. 8–21.
- Laker V. Istoriya sionizma. Moskva : Kron Press, 2000. 848 s.
- Avineri SH. Proiskhozhdenie sionizma. Osnovnye napravleniya v evrejskoj politicheskoj mysli / per. s ivr. A. Ginzai. Moskva : Mosty kul'tury; Ierusalim : Gesharim, 2004. 480 s.
- Fomin A. M. Formirovanie mandatnoj sistemy na Blizhnem Vostoke posle Pervoj mirovoj vojny. 1920–1924 gg. Novoe i novejshee vremya. 2014. № 1. S. 17–36.
- Aganin A. R., Solov'eva Z. A. Sovremennaya Iordaniya. Moskva : ASTI-IZDAT, 2003. 426 s.
- Al'-Fajez M. Iordano-izrail'skie otnosheniya v usloviyah regional'noj nestabil'nosti. Zovnishnya politika i diplomatiya: tradicii, trendi, dosvid. 2014. Vip. 21. CH. II, Seriya «Politichni nauki». S. 77–82.
- Gulynskaya E. V. Iordano-britanskije otnosheniya v kontekste regional'noj politiki 1946–1957 gg. : dis. ... kand. istor. nauk : 07.00.15. Moskva, 2017. 153 s.
- Hamzin K. Z. Armiya, vlast' i obshchestvo v Iordanii. Armiya i vlast' na Blizhnem Vostoke : ot avtoritarizma k demokratii : sb. st. / otv. red. V. M. Ahmedov. Moskva : Institut izucheniya Izrailya i Blizhnego Vostoka, 2002. S. 20–42.
- Shapira A. Yosef Haim Brenner: A Life. Stanford University Press, 2014. 488 r.
- Sulejmanov R. R. Politicheskaya samoorganizatsiya evrejskoj obshchiny Palestiny v period britanskogo mandata (1922–1948). Uchennye zapiski Kazanskogo universiteta. 2009. T. 151, kn. 2, ch. 1. S. 193–199.
- Sapronova M. A. Arabo-musul'manskij mir: istoriya, geografiya, obshchestvo. Kazan' : Kazan. un-t, 2013. 360 s.
- King Abdullah II of Jordan. Our Last Best Chance : The Pursuit of Peace in a Time of Peril. London: Viking-Press, 2011. 346 p.
- Rezolyuciya №181 (II) General'noj Assamblei OON ot 29 noyabrya 1947 g. : «Budushchee pravitel'stvo Palestiny». Organizatsiya Ob'edinennykh Nacij. URL: <https://documents-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/040/42/IMG/NR004042.pdf?OpenElement> (data zvernennya: 26.04.2021).
- Shlaim A. Lion of Jordan : the life of king Hussein in war and peace. London : Penguin Books, 2007. 697 p.
- Bliznyakov R. A. Deyatel'nost' Fol'ke Bernadotta kak popytka revizii rezolyucii GA OON №181/II. Kul'tura narodov Prichernomo'ya. 2005. № 68. S. 100–104.
- Kotlov L. N. Iordaniya v novejshee vremya. Moskva : Iz-vo vostochnoj literatury, 1962. 262 s.
- Raafat A. Regional'nye integratsionnye processy v arabskom mire. Vostokovednyj sbornik. Moskva, 2001. Vyp. 2. S. 25–40.
- Bravkova I. V. Rol' Iordanii v uregulirovanii arabo-izrail'skogo konflikta (1970-1982 gody). Kul'tura narodov Prichernomo'ya. 2005. № 57, T. 2. S. 63–66.
- Malyshev D. A. Palestinskaya problema v mezhdunarodnom peregovornom processe (vtoraya polovina 80-h gg. HKH veka). Kul'tura narodov Prichernomo'ya. 2004. № 52, T. 2. S. 122–125.
- Arneberg M. S. Living Conditions Among Palestinian Refugees and Displaced in Jordan. Norway: Fafo Institute for Applied Social Science, 1997. 68 p.
- Istoriya Vostoka. Tom VI: Vostok v novejsij period (1945–2002 gg.) / otv. red. V. YA. Belokrenickij, V. V. Naumkin. Moskva : Izdatel'skaya firma «Vostochnaya literatura» RAN, 2008. 1095 s.
- Majali A. S., Anani J. A., Haddadin M. J. The Inside Story of the 1994 Jordanian-Israeli Treaty. Norman, OK : University of Oklahoma Press, 2006. 314 r.
- Nosenko T. V. Ierusalim v palestinsko-izrail'skom konflikte: nekotorye podhody k probleme uregulirovaniya. Gosudarstvo Izrail': politika, ekonomika, obshchestvo. Moskva : Institut vostokovedeniya RAN, 2007. S. 60–77.
- Programmy uregulirovaniya palestino-izrail'skogo konflikta: tri goda posle peregovorov v Kemp-Devide i Tabe: sb. st. i dokum. / pod red. A. D. Epshtejna. Moskva : Institut izucheniya Izrailya i Blizhnego Vostoka, 2004. 184 s.
- Akzhigitov A. D. Iordano-izrail'skij dogovor o mire: rezul'taty realizacii. Vostokovednyj sbornik. Moskva, 2001. Vyp. 2. S. 12–24.
- Nikitin A. G. Konceptualizatsiya vneshnej politiki i politiki bezopasnosti Iordanii v 1999–2008 godah. Izvestiya

Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni A. I. Gercena. 2008. № 12(86). S. 97–101.

Kornilov A. A., Nikitin A. G. Sistema regional'noj bezopasnosti Iordanskogo Hashimitskogo Korolevstva v kontekste voenno-politicheskoy nestabil'nosti na Blizhnem Vostoke. Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo. 2007. № 5. S. 190–196.

Jordan's Position at the 16th Arab Summit. Tunis, May 22-23, 2004. Greater Middle East Initiative. Foreign Ministry – The Hashimite Kingdom of Jordan. URL: <http://www.mfa.gov.jo> (data zvernennya: 24.04.2021).

Avdeeva S. O. Palestino-izraïl's'ke vregulyuvannya v konteksti novoï bliz'koskhidnoï politiki SSHA. Strategichni prioriteti. 2010. № 3(16). S. 137–143.

Demchenko A. V. Palestina v usloviyah Arabskoj vesny. Sistemnyj monitoring global'nyh i regional'nyh riskov: Arabskij mir posle Arabskoj vesny / pod red. A. V. Korotaeva, L. M. Isaeva, A. R. SHishkinoj. Moskva: IBV, 2013. S. 274–295.

Iordaniya: Na perekryostke blizhnevostochnyh dilemm. Analitika. Ponedel'nik, 13 maj 2019. URL: <https://anfrussian.com/> (data zvernennya: 24.04.2021).

Priznanie Trampom Ierusalima stolicej Izrailya nazvali «deklaraciej smerti arabskogo mira». URL: <https://www.mk.ru/politics/2017/12/07/priznanie-trampom-ierusalima-stolicej-izrailya-nazvali-deklaraciej-smerti-arabskogo-mira.html> (data zvernennya: 21.04.2021).

Belen'kaya M. Korol' Iordanii pytaetsya sygrat' v dva hoda: Abdalle II nuzhno smyagchit' poziciyu SSHA po Palestine i ne ostat'sya bez pomoshchi. Gazeta «Kommersant» №109 ot 26.06.2018, str. 6. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3668740> (data zvernennya: 23.04.2021).

Girman V. Zaberite Palestinu. Zachem Tramp provociruet vojnu v Iordanii. Obozrevatel'. Ponedel'nik, 3 Sentyabrya 2018. URL: <http://www.dsnews.ua/world/> (data zvernennya: 28.04.2021).

Sans H. K. Glava Palestinskoj avtonomii raskryl informaciju o tom, chto Tramp predlagal emu sozdat' konfederaciju s Iordaniej. Palestina. Iordaniya. SSHA. URL: <http://www.inopressa.ru> (data zvernennya: 15.04.2021).